26/12/2019

Ιστορίες Κρυπτοχριστιανών τα Χριστούγεννα στην Τραπεζούντα

/ Επικαιρότητα

Δεν ήταν ούτε τριάντα χρόνων η Δέσποινα όταν έχασε τον Σάββα, τον άνδρα της, και έμεινε χήρα με το τρίχρονο παιδάκι της, τον Νίκο. Ο μακαρίτης ήταν καλός άνθρωπος και χρυσός νοικοκύρης. Με τις δυο λίρες – 216 γρόσια – μισθό που έπαιρνε, ζούσε την γυναίκα και το παιδάκι του, χωρίς να τους στερήσει τίποτε. Οικονόμος ο ίδιος, καλή οικοκυρούλα η γυναίκα του, τα βόλευαν μια χαρά, σε βαθμό που η γειτονιά τους έπαιρνε και για πλούσιους.

Είχαν έξι χρόνια παντρεμένοι. Την βραδιά που θα γιόρταζαν την επέτειο των γάμων τους, έφεραν τον Σάββα νεκρό στο σπίτι του. Τη στιγμή που πλήρωνε τον μανάβη τα φρούτα που αγόρασε, γονάτισε ξαφνικά και ξεψύχησε πάνω στο δρόμο.

Τρέξαν οι καλοί άνθρωποι και φέραν γιατρό. Μα ήταν περιττό. Είχε πάθει συγκοπή. Ο γιατρός δεν είχε να κάμει τίποτε. Την άλλη μέρα τον θάψανε στην Ελεούσα.

Με τα διακόσια δεκαέξι γρόσια που έπαιρνε το μήνα ο Σάββας δεν ήταν δυνατό ν’

αφήσει τίποτα κατά μέρος.

Έπειτα ήταν τόσο νέος και γερός, που δεν μπορούσε να σκεφθεί τον θάνατο. Κι όπως δεν υπήρχαν τότε οι διάφορες κοινωνικές ασφαλίσεις κι όλα τα μικρά αποκούμπια που βρίσκει σήμερα κουτσά – στραβά η φτωχή οικογένεια που χάνει τον δουλευτή προστάτη της, η χήρα και τ’ ορφανό μείνανε έτσι αναπάντεχα από τη μια μέρα στην άλλη, χωρίς κανένα πόρο ζωής.

Όταν τέλειωσαν όλες οι θλιβερές διατυπώσεις της κηδείας, και την νύχτα της ίδιας ημέρας, έφυγε από το χαροκτυπημένο σπίτι και η τελευταία πονόψυχη γειτόνισσα, η Δέσποινα έμεινε μόνη, κοντά στο παιδάκι της, που είχε αποκοιμηθεί νωρίτερα, για να σκεφθεί πάνω σ’ όλη την τραγωδία που άρχιζε για κείνη και για το μικρό της.

Και πράγματι ήταν τραγική η θέση της κακομοίρας.

Δεν είχε κανένα συγγενή, ούτε δικό της ούτε απ’ την πλευρά του μακαρίτου, στην Τραπεζούντα όπου ζούσαν. Ορφανοί και οι δυο τους, άφησαν κι ο ένας κι η άλλη το χωριό τους, κάπου εκεί στην περιφέρεια της Αργυρουπόλεως, όταν ήταν παιδιά. Με τα χρόνια τούς ξέχασαν και οι λίγοι μακρινοί συγγενείς τους, όπως δεν τους θυμούνταν κι αυτοί.

Η μοίρα το θέλησε να γνωρισθούν μέσ’ στη μεγάλη πολιτεία. Αγαπήθηκαν και πάρθηκαν.

Τ’ αφεντικό του μακαρίτου, από ευσπλαγχνία, είχε αναλάβει όλα τα έξοδα της φτωχικής κηδείας και η γυναίκα του, σαν επέστρεψαν απ’ το νεκροταφείο, ξεμονάχιασε τη Δέσποινα και της έδωσε τριακόσια γρόσια.

– Αυτά, της είπε, είναι απ’ τους μισθούς του σχωρεμένου. Σου τα στέλνει ο άντρας μου.

Στην πραγματικότητα ήταν ελεημοσύνη, γιατί ο μισθός εκείνου του μηνός ήταν πληρωμένος.

Η χήρα δεν βγήκε απ’ το σπίτι της, σύμφωνα με το συνήθειο του τόπου, ως την ημέρα του μνημόσυνου. Σαράντα μέρες!

Όλο αυτό τον καιρό την βασάνιζε η μοναδική σκέψη πώς να ζήσει το παιδάκι της, πώς να το μεγαλώσει και πώς να το μορφώσει, όπως το ήθελε και το ονειρεύονταν ο μπαμπάς του μα κι η ίδια.

Μπορούσε βέβαια να ξενοδουλέψει, μα σε ποιόν ν’ αφήσει το μωρό;

Ευτυχώς ήξερε «κέντημα», ήξερε και να πλέκει, ακόμη και να ράβει. Είχε και τη ραπτομηχανή της. Πήρε την απόφαση. Θα δούλευε σπίτι της, κοντά στο παιδί της.

Έτσι η χήρα η Δέσποινα, δουλεύοντας 15 και 20 ώρες το μερόνυχτο, μεγάλωσε τον Νίκο της. Ήταν η χαρά, η περηφάνια και η παρηγοριά της.

Δεν έλειψαν οι τύχες και οι ευκαιρίες. Ήταν όμορφη και προκομμένη η Δέσποινα. Της έγιναν πολλές προξενιές τα πρώτα χρόνια.

Μάλιστα ένας χηριός, που γύρισε απ’ τη Ρωσία πολύ πλούσιος, την ζήτησε επίμονα, μα η Δέσποινα δεν ήθελε να δώσει πατριό στο παιδί της, και δεν μπορούσε να δώσει και το μικρότερο κομμάτι απ’ την καρδιά και τη ζωή της σε άλλη ύπαρξη. Όλα τα είχε για το μονάκριβο της.

Πέρασαν δέκα χρόνια. Η εντατική και πολύωρη δουλειά, τ’ ατέλειωτα ξενύχτια και η έλλειψη της πιο στοιχειώδους ανάπαυσης, την γηράσανε πρόωρα τη Δέσποινα. Πολλές φορές της έφευγε η βελόνα απ’ το χέρι ή σταματούσε η ραπτομηχανή, γιατί το χέρι δεν είχε την δύναμη να γυρίζει τον μικρό γυαλιστερό της τροχό. Την βοηθούσε ο Νίκος σ’ αυτό, σαν βρισκόταν κοντά της.

Ανησυχούσε η δύστυχη η μάνα. Έβλεπε πως δεν έβγαζε πια δουλειά όπως πρώτα. Λιγόστευαν οι «πρόσοδοι», ενώ απ’ την άλλη μεριά περίσσευαν τα έξοδα, γιατί το παιδί μεγάλωνε κι εκείνη δεν ήθελε να του στερήσει τίποτε.

Και σαν να μην ήταν αρκετά όλα αυτά, άρχισαν ν’ αδυνατίζουν τα μάτια της. Κάθε μήνα και χειρότερα.

Έβαλε γυαλιά. Μα δεν την βοηθούσαν κι αυτά όσον έπρεπε στη λεπτή της δουλειά. Όταν ο Νίκος έγινε δεκαέξι χρονών και πήγαινε στην προτελευταία τάξη του Γυμνασίου, η κατάστασις έφθασε στο απροχώρητο. Η Δέσποινα δεν μπορούσε να περάσει την κλωστή στη βελόνη ούτε και με τα γυαλιά… Θέλησε να ξενοδουλέψει δούλα, πλύστρα, μα δεν την άκουγαν τα πόδια της. Την σακάτεψαν οι ρευματισμοί. Γήρασε πρόωρα.

Όταν κάποια καλή της γειτόνισσα την συμβούλεψε να βγάλει τον Νίκο απ’ το Γυμνάσιο – κι ας ήταν ο πρώτος σ’ όλα τα μαθήματα – και να τον βάλει σε δουλειά για να τα βολέψουν, η Δέσποινα – που δεν την άκουσε ποτέ κανείς να πει κακό λόγο κανενός – της μίλησε απότομα και την έδιωξε σχεδόν απ’ το σπίτι της.

Ακούς εκεί, να βγάλει τον Νίκο απ’ το σκολειό!

Δεκατρία χρόνια ύστερα απ’ τον θάνατο του αντρός της, άρχισε η Δέσποινα να ξεπουλάει τα λίγα κοσμήματα που είχε. Δαχτυλίδια, βραχιόλια, σταυρό. Ύστερα ένα δυο χαλιά. Τελευταία την ραπτομηχανή, που αν και της ήταν άχρηστη, δεν μπορούσε να την αποχωρισθεί. Δεν χωρίζεται κανείς ένα σύντροφο είκοσι χρόνων τόσο εύκολα.

Κάποτε σώθηκαν και τα χρήματα απ’ τη μηχανή. Πουλήθηκε και το «σαμοβάρι», για ν’ αγοραστεί το ύφασμα για τη μαθητική στολή του Νίκου. Πλησίαζαν τα Χριστούγεννα και το παιδί δεν είχε «στολή» σαν κι εκείνη την ομοιόμορφη που είχαν οι συμμαθητές του κι όλα γενικά τα παιδιά του Γυμνασίου. Το ύφασμα αγοράστηκε, μα έλειπαν τα ραφτικά. Αυτό το ξερε μόνον η Δέσποινα, μα δεν ήταν δυνατό να πικράνει το παιδί της αφήνοντας το δίχως νέο κουστούμι τις γιορτές.

Έπρεπε με κάθε τρόπο να βρεθούν τα χρήματα. Έπρεπε δηλαδή να πουληθεί πάλι κάτι. Μα τι, που δεν είχε απομείνει τίποτε σχεδόν στο σπίτι;

Τίποτε; Και το χρυσό ωρολόγι του μακαρίτη, με τη χρυσή καδένα;

Α!... όλα κι όλα! Το ωρολόγι δεν θα το πουλούσε ποτέ! Όταν τ’ αγόρασε ο Σάββας της είχε πεί: «Αυτό θα το χαρίσω στον γιό μας όταν θα τον αρραβωνιάσουμε!».

Πάντως έμειναν λίγες μέρες για τα Χριστούγεννα και το πράγμα δεν έπαιρνε αναβολή. Πήγε στον ράφτη. Ογδόντα γρόσια ήταν τα ραφτικά. Θα τα πλήρωνε όταν θα ‘παιρνε έτοιμο το κοστούμι. Σε τρεις μέρες έμπαινε στο σπίτι ο Νίκος χαρούμενος και περήφανος.

Έτρεξε κι αγκάλιασε τη μάνα του.

– Μητερούλα μου, έκανα πρόβα, είναι έξοχο!

Παραμονή Χριστουγέννων! Όλη η Τραπεζούντα σκεπασμένη με χιόνι, που δεν έπαψε να πέφτει πυκνό. Ο Νίκος κοιμότανε ακόμη – χόρταινε ύπνο τώρα που είχαν διακοπές, – όταν η Δέσποινα τυλιγμένη στο σάλι της βγήκε απ’ το σπίτι και τράβηξε κατά την αγορά, περνώντας απ’ τα στενοσόκακα του Αγίου Βασιλείου.

Βρήκε τον Μολλά Μουσταφά τον ωρολογά στο εργαστήρι του, ένα πραγματικό μεγάλο κιβώτιο κολλημένο στο ντουβάρι του τζαμιού που ήταν εκεί στην άκρη της αγοράς. Στην πρόσοψη του δίπλα στην πόρτα είχε ένα παράθυρο, όπου ήταν ακουμπισμένος από μέσα ο πάγκος της δουλειάς του.

Ένα τενεκεδένιο μαγκάλι ζέσταινε όπως-όπως το ιδιόρρυθμο εκείνο εργαστήρι.

– Καλώς την κυρα Δέσποινα! Τι κάνει το παλικάρι σου;

Κάθησε η Δέσποινα κοντά στο μαγκάλι και, ζεσταίνοντας τα παγωμένα χέρια της, λέγει του Τούρκου:
– Μολλά Μουσταφά, ο μακαρίτης ο άντρας μου μού λεγε πως σ' αγαπούσε σαν πατέρα και συ τον αγαπούσες σαν παιδί σου. Έτσι κι εγώ, όπως έμεινα έρμη με τ' ορφανό μου χωρίς κανένα συγγενή, ήρθα σε σένα για μια χάρη, που δεν μπορώ να την ζητήσω από κανένα Χριστιανό, γιατί δεν θά θελα να μάθει κανείς το μυστικό μου...

– Σ' ακούγω, κυρά Δέσποινα, όπως θά 'κουγα την κόρη μου λέγε...

Η Δέσποινα έβγαλε απ' τις δίπλες του ζωναριού της τ' ωρολόγι με τη χρυσή του καδένα και τ' άπλωσε του γέρου:

– Είναι τ' ωρολόγι του Σάββα. Δεν θέλω να το πουλήσω. Μα έχω ανάγκη από χρήματα. Θέλω να στ' αφήσω ενέχυρο για μια λίρα.

Και του διηγήθηκε την ιστορία «της στολής» του Νίκου. Του είπε στο τέλος πως ήταν πρόθυμη να δώσει τον τόκο που θα ώριζε εκείνος.

Ο Μολλά Μουσταφάς την άκουσε τραβώντας το χοντρό του κομπολόι. Σηκώθηκε έπειτα, σκάλισε μέσ' στο συρτάρι του πάγκου του και βγάζοντας δυο λίρες χρυσές, τις άπλωσε της Δέσποινας.

– Τ' ωρολόγι αξίζει πολύ περισσότερα. Πάρε δυο λίρες, γιατί δεν θα χρειαστείς μόνο τα ραφτικά... Όσο για τον τόκο, να μη γίνεται λόγος... Μόνη σου το είπες. Τον Σάββα τον αγαπούσα σαν παιδί μου.

Πήρε τ' ωρολόγι με την καδένα και το 'κλεισε στο ίδιο συρτάρι απ' όπου έβγαλε τις λίρες.

Η Δέσποινα τον ευχαρίστησε κι ετοιμάστηκε να φύγει.

– Μια στιγμή, της λέγει ο Μολλάς. Θα σου ζητήσω κι εγώ μια χάρη.

– Σ' ακούω, Μολλά Μουσταφά.

Ο Τούρκος σηκώθηκε και στάθηκε με την πλάτη μπρος στην πόρτα, σε τρόπο που να μη μπορεί να την ανοίξει κανείς απ' έξω.

– Άκου, κόρη μου! ...Πρώτα θέλω να μ’ ορκιστείς στην ψυχή του Σάββα πως θα κρατήσεις μυστικό αυτό που θα σου πω... Μπορείς;

– Στην ψυχή του Σάββα; Ορκίζομαι, είπε κατηγορηματικά η Δέσποινα.

– Σ’ ευχαριστώ, παιδί μου. Άκουσε τώρα... Απόψε τη νύκτα... ίσως τα μεσάνυχτα θα στείλω σπίτι σου μια γυναίκα με το κοριτσάκι της...

Πρέπει να πάνε μ’ εσένα και τον Νίκο μαζί στην εκκλησία... Είναι Χριστούγεννα και πρέπει να κοινωνήσουν...

– Δεν είν’ απ’ εδώ;

– Μη μ’ αρωτάς... Άφησε να τελειώσω... Μετά την μετάληψη θα τις πάρετε μαζί στο σπίτι σου. Θα φύγουν πάλι την νύχτα... Όποιος σε ρωτήσει ποιες είναι, θα πεις πως είναι γνωστές σας από το χωριό, από κάποια άλλη πολιτεία.

– Μα, αφού ορκίστηκα, γιατί δεν μου λες ποιες είναι;

Ο Μολλά Μουσταφάς δεν απήντησε αμέσως. Άνοιξε την πόρτα, έριξε μια ματιά έξω στο δρόμο. Ξανάκλεισε και ακούμπησε και πάλι με την πλάτη στην πόρτα και μίλησε:

– Κυρα Δέσποινα. Η γυναίκα που θα σου ‘ρθεί είναι η κόρη μου και το κοριτσάκι της, εγγονή μου! ...Για να καταλάβεις πόσο είναι επικίνδυνο αυτό που θα γίνει, μάθε πως ο άντρας της, ο γαμπρός μου, είναι ο γιουζπασής ο Σελίμ, ...Τούρκος, μουσουλμάνος. Μένουν στα Πλάτανα. Τις έφερα εδώ για μια βδομάδα στο σπίτι μου... για τα Χριστούγεννα...

– Θεέ μου..., ξέφυγε σαν κραυγή τρόμου η επίκληση αυτή απ’ το στόμα της Δέσποινας...

– Αν φοβάσαι, δεν θα σου έρθουν, λέγει με χαμηλή φωνή ο Μολλά Μουσταφάς.

– Όχι... όχι... να έρθουν... να έρθουν, φωνάζει η Δέσποινα και τα μάτια της γεμίζουν με δάκρυα.

Δακρύζει κι ο Μολλάς, και ξεκολλάει από την πόρτα, τραβά και κάθεται δίπλα στο μαγγάλι χωρίς να πει τίποτε άλλο.

Σηκώνεται η Δέσποινα. Προτού ν’ ανοίξει την πόρτα, ρωτάει με σιγανή φωνή:

– Πώς είν’ τ’ όνομα της;

– Η κόρη μου Μαρία, η κορούλα της Άννα. Εκείνες ας κοινωνήσουν. Εγώ θα κάμω Χριστούγεννα με «τ’ αντίδωρο» που θα μου φέρουν…

Δύο ώρες απ’ τα ξημερώματα τράβηξαν για την εκκλησία η Δέσποινα με την Μαρία και την οκτάχρονη Άννα. Ο Νίκος, με την καινούργια του στολή, τους συνόδευε. Ήταν ακόμη άδεια η εκκλησία. Οι γυναίκες ανέβηκαν στον «γυναικωνίτη» και έπιασαν την πιο απόμερη σκοτεινή γωνιά.

Με το τέλος της λειτουργίας κατέβηκαν, κοινωνήσανε και επέστρεψαν στο σπίτι κρύβοντας το πρόσωπο κάτω απ’ το σάλι τους, όπως έκανε όλος ο κόσμος το παγωμένο εκείνο πρωινό…

Πέρασαν δέκα χρόνια από κείνα τα Χριστούγεννα… Πέθανε σ’ αυτό το διάστημα ο Μολλά Μουσταφάς. Πέθανε κι ο Σελίμ, ο γαμπρός του. Σκοτώθηκε σε κάποια μάχη.

Είκοσι τρία χρόνια ύστερα απ’ τον θάνατο του Σάββα, η Δέσποινα έδωσε το χρυσό τ’ ωρολόγι με την καδένα του στον γιό της τον Νίκο, την ημέρα που τον στεφάνωνε με την Άννα, την εγγονή του Μολλά Μουσταφά.

Πηγή: Νικ. Π. Ανδριώτη, «Κρυπτοχριστιανικά Κείμενα», § Φίλωνος Κτενίδου «Τα Χριστούγεννα του Μολλά Μουσταφά στην Τραπεζούντα (1954), Θεσσαλονίκη 1974 – Εθνική Βιβλιοθήκη-ΟΜΟΘΥΜΑΔΟΝ

Πηγή: Ιστολόγιο Δημήτριου Αθανασίου